

POSTANOWIENIE

Dnia 17 lipca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Artymiuk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marek Pietruszyński

SSN Waldemar Płóciennik

w sprawie **M. M.**,

podejrzanego o czyn z art. 190 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k.,

po rozpoznaniu na posiedzeniu w Izbie Karnej

w dniu 17 lipca 2024 r.

kasacji Prokuratora Generalnego wniesionej na korzyść M. M.

od prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego w Szamotułach z dnia 14 września 2022 r., sygn. akt II Ko 1166/21 - II K 78/18, uchylającego środek

zabezpieczający w postaci terapii – leczenia ambulatoryjnego zastosowany postanowieniem Sądu Rejonowego w Szamotułach z dnia 20 maja 2019 r., sygn.

akt II K 78/18 i orzekającego umieszczenie M. M. w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym

na podstawie art. 535 § 5 k.p.k

p o s t a n o w i ł:

uchylić zaskarżone postanowienie i przekazać sprawę Sądowi Rejonowemu w Szamotułach do ponownego rozpoznania.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 20 maja 2019 r. Sąd Rejonowy w Szamotułach w sprawie o sygn. akt II K 78/18, na mocy art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 31 §

1 k.k. umorzył postępowanie karne przeciwko M. M., podejrzanemu o to, że w dniu 12 maja 2017 r. w miejscowości N. ul. M. oraz w dniu 14 maja 2017 r. w R. na terenie stacji O. ul. S. groził pozbawieniem zdrowia i uszkodzeniem ciała K. S., przy czym groźby te wzbudziły w zagrożonym uzasadnioną obawę spełnienia, tj. o czyn z art. 190 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k.

Jednocześnie ww. postanowieniem na podstawie art. 93a § 1 pkt 2 k.k. w zw. z art. 93b § 1 k.k. sąd zastosował wobec M. M. środek zabezpieczający w postaci terapii - leczenia ambulatoryjnego w ZOZ S. Poradnia Zdrowia Psychicznego dla Dorosłych ul. S. w S.

Powyższe orzeczenie zostało utrzymane w mocy przez Sąd Okręgowy w Poznaniu postanowieniem z dnia 14 października 2019 r., sygn. akt IV Kz 634/19.

Następnie postanowieniem z dnia 19 marca 2021 r., sygn. akt II Ko 135/21 Sąd Rejonowy w Szamotułach, na podstawie art. 199b § 1 i 2 pkt 1 i 2 § 3 k.k.w. w zw. z art. 93a § 1 pkt 4 k.k., art. 93b § 2 i 3 k.k., art. 93d § 1 k.k., art. 93g § 1 k.k. uchylił środek zabezpieczający w postaci terapii - leczenia ambulatoryjnego w ZOZ S. Poradnia Zdrowia Psychicznego dla Dorosłych ul. S. w S. zastosowany postanowieniem Sądu Rejonowego w Szamotułach z dnia 20 maja 2019 r. i orzekł wobec M. M. środek zabezpieczający w postaci umieszczenia w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym.

Zmiana środka zabezpieczającego została podyktowana tym, że podejrzany nie podjął leczenia ambulatoryjnego orzeczonego wobec niego postanowieniem Sądu Rejonowego w Szamotułach z dnia 20 maja 2019 r. o sygn. akt II K 78/18, która to okoliczność, w ocenie biegłych lekarzy psychiatrów uzasadnia zastosowanie wobec niego innego, surowszego środka zabezpieczającego, w postaci umieszczenia w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym.

Po rozpoznaniu zażalenia obrońcy M. M. Sąd Okręgowy w Poznaniu, postanowieniem z dnia 16 września 2021 r., sygn. akt V Kzw 612/21, uchylił zaskarżone postanowienie i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu w Szamotułach do ponownego rozpoznania.

Uzasadniając powyższą decyzję procesową Sąd odwoławczy uznał orzeczenie Sądu pierwszej instancji za przedwczesne, bowiem wydane bez pozyskania aktualnej opinii o stanie zdrowia psychicznego podejrzanego. Sąd drugiej instancji stanął na stanowisku, że taka opinia powinna zostać wydana po przeprowadzeniu badania podejrzanego, czego biegli opiniujący nie uczynili, a zatem wnioski ich opinii ustnej nie mogą być wystarczające do ustalenia, czy konieczna jest zmiana orzeczonego wobec M. M. środka zabezpieczającego z terapii w trybie ambulatoryjnym na umieszczenie go w szpitalu psychiatrycznym.

Realizując wskazania sądu odwoławczego Sąd Rejonowy w Szamotułach zasięgnął kolejnej opinii sądowo-psychiatryczno-psychologicznej dotyczącej M. M. Biegli, po przeprowadzonym badaniu podejrzanego, zawarli wnioski, w ramach których wskazali, że nie rozpoznali u niego niedorozwoju umysłowego. Rozpoznali natomiast zaburzenia urojeniowe. Jak dalej podali, podejrzany jest całkowicie bezkrytyczny wobec objawów choroby i neguje potrzebę leczenia psychiatrycznego, a zatem jeśli M. M. nie będzie kontynuował leczenia, jego system urojeniowy będzie się rozwijał, a całość jego zachowań i postępowania podporządkowana zostanie treściom urojeniowym (czyli fałszywym przekonaniom i błędnym sądom), determinując wszelkie przejawy jego aktywności. Ponadto biegli stwierdzili, że istnieje wówczas wysokie prawdopodobieństwo popełnienia przez podejrzanego przestępstwa o dużej społecznej szkodliwości. W konsekwencji zaś biegli uznali, że M. M. winien być skierowany na leczenie w szpitalu psychiatrycznym, w ramach środka zabezpieczającego (k. 390-395, t. II akt II K 78/18).

Postanowieniem z dnia 14 września 2022 r., sygn. akt II Ko 1166/21, Sąd Rejonowy w Szamotułach, na podstawie art. 93a § 1 pkt 4 k.k. w zw. z art. 93g § 1 k.k. uchylił środek zabezpieczający w postaci terapii - leczenia ambulatoryjnego zastosowany postanowieniem Sądu Rejonowego w Szamotułach z dnia 20 maja 2019 r., sygn. akt II K 78/18 i orzekł umieszczenie M. M. w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym.

Sąd opierając się na pisemnej opinii biegłych psychiatrów i psychologa z dnia 20 kwietnia 2022 r., podtrzymanej przez nich na posiedzeniu w dniu 14 września 2022 r. uznał, że „(...) istnieje bardzo duże prawdopodobieństwo

ponownego popełnienia czynów zabronionych. Jedynym sposobem wyeliminowania takiego niebezpieczeństwa jest regularne leczenie psychiatryczne. Takie leczenie jest możliwe obecnie tylko w warunkach szpitala psychiatrycznego, z uwagi na brak krytycyzmu podejrzanego co do choroby i swoich zachowań (...).

Powyższe orzeczenie uprawomocniło się bez postępowania odwoławczego w dniu 27 września 2022 r.

Postanowieniem z dnia 16 listopada 2022 r, sygn. akt II Ko 1415/22, Sąd Rejonowy w Szamotułach określił, iż środek zabezpieczający (omyłkowo wskazano zapobiegawczy) w postaci umieszczenia M. M. w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym wykonywany będzie w Wojewódzkim Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych „D.” w G. - podstawowy poziom zabezpieczenia, zgodnie ze wskazaniem tego miejsca przez Komisję Psychiatryczną do Spraw Środków Zabezpieczających przy Ministrze Zdrowia.

W wykonaniu wskazanego postanowienia M. M. został przyjęty do Wojewódzkiego Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w G. w dniu 18 listopada 2022 r., sygn. akt IX Ko 1302/24.

Pismem z dnia 24 marca 2023 r. wskazana placówka lecznicza poinformowała sąd o tym, że z uwagi na zachowanie M. M., podstawowe warunki zabezpieczenia są niewystarczające do realizacji wobec niego środka zabezpieczającego, wnosząc o rozważenie zmiany tego środka na oddział o wzmożonym stopniu zabezpieczenia.

Po uzyskaniu ustnej opinii biegłego lekarza psychiatry odpowiedzialnego za leczenie podejrzanego na oddziale, postanowieniem z dnia 9 czerwca 2023 r., sygn. akt II Ko 1045/23, Sąd Rejonowy w Gnieźnie, na podstawie art. 204 § 1 k.k.w. zmienił zastosowany wobec M. M. środek zabezpieczający w postaci umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym poprzez umieszczenie go w zakładzie psychiatrycznym o wzmożonym stopniu zabezpieczenia. Sąd „(...) uznając opinię biegłego za spójną i zupełną uznał, iż prawdopodobieństwo popełnienia przez M. M. czynu o znacznej społecznej szkodliwości związanego z jego chorobą psychiczną jest nadal wysokie i konieczne jest dalsze stosowanie wobec niego środka

zabezpieczającego w postaci umieszczenia w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym, lecz o wzmocnionym stopniu zabezpieczenia (...)

W wyniku rozpoznania zażalenia obrońcy M. M., Sąd Okręgowy w Poznaniu, postanowieniem z dnia 21 lipca 2023 r., sygn. akt V Kzw 626/23, utrzymał w mocy zaskarżone postanowienie.

W ramach wykonania wskazanego postanowienia, M. M. został przyjęty na Oddział Psychiatrii Sądowej o Wzmocnionym Zabezpieczeniu Wielospecjalistycznego Szpitala Wojewódzkiego w G.w dniu 17 listopada 2023 r.

Od postanowienia Sądu Rejonowego w Szamotułach z dnia 14 września 2022 r., sygn. akt II Ko 1166/21, kasację na korzyść M. M. wniósł Prokurator Generalny, zaskarżając to orzeczenie w całości i podnosząc zarzut rażącego i mającego istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenia przepisów prawa karnego materialnego, tj. art. 93b § 3 k.k. i art. 93c pkt 1 k.k. w zw. z art. 93g § 1 k.k. w zw. z art. 93d § 6 k.k., polegającego na orzeczeniu wobec M. M. na etapie postępowania wykonawczego środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym, po uprzednim uchyleniu środka zabezpieczającego w postaci terapii – leczenia ambulatoryjnego, w sytuacji, gdy orzeczenie takiego środka możliwe jest jedynie w wyroku lub postanowieniu o umorzeniu postępowania karnego na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k., a zmiana przez sąd orzeczonego wobec sprawcy wolnościowego środka zabezpieczającego lub sposobu jego wykonywania, może nastąpić jedynie w granicach środków, o których mowa w art. 93a § 1 pkt 1-3 k.k.

W konkluzji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Szamotułach.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja Prokuratora Generalnego okazała się oczywiście zasadna, co umożliwiło jej rozpoznanie na posiedzeniu w trybie art. 535 § 5 k.p.k.

Przepisy Kodeksu karnego wykonawczego, w kwestii stosowania środków zabezpieczających, odsyłają do unormowań Kodeksu karnego zawartych w rozdziale X (art. 199a § 1 k.k.w.).

Stosownie do treści art. 93a § 1 k.k. środkami zabezpieczającymi są:

1. elektroniczna kontrola miejsca pobytu;
2. terapia;
3. terapia uzależnień;
4. pobyt w zakładzie psychiatrycznym, przy czym orzeczenie pobytu w zakładzie psychiatrycznym może nastąpić jedynie w przypadkach wskazanych w ustawie (art. 93b § 5 k.k.).

Zgodnie natomiast z przepisem art. 93g § 1 k.k. sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym m.in. wobec sprawcy co do którego umorzono postępowanie o czyn popełniony w stanie niepoczytalności, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on ponownie czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym.

Z kolei art. 93d k.k. reguluje kwestie orzeczenia pozostałych środków zabezpieczających, a więc tych i tylko tych, o których mowa w art. 93a § 1 pkt 1-3 k.k., przy czym brzmienie § 4 wskazanego przepisu: „można orzec również do czasu wykonania tej kary”, jednoznacznie wskazuje, iż orzeczenie takie może nastąpić także na etapie postępowania wykonawczego.

Analiza przepisów art. 93g k.k. i art. 93d k.k. pozwala na stwierdzenie, że orzeczenie środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym następuje wyłącznie przy wydawaniu orzeczenia przez sąd *meriti*, a zatem na etapie wyrokowania, natomiast o pozostałych środkach zabezpieczających wymienionych w art. 93a § 1 pkt 1-3 k.k. sąd może orzec również na etapie postępowania wykonawczego. Dotyczy to również sytuacji, gdy zachodzi potrzeba zmiany orzeczonego wobec sprawcy środka zabezpieczającego

lub sposobu jego wykonywania, jeżeli poprzednio orzeczonego środek stał się nieodpowiedni lub jego wykonywanie nie jest możliwe, przy czym, jak zastrzega ustawodawca w art. 93d § 6 k.k., po uchyleniu środka zabezpieczającego, gdy zachodzi konieczność ponownego stosowania środków zabezpieczających, sąd może ponownie orzec ten sam środek zabezpieczający lub inny środek, o którym mowa w art. 93a § 1 pkt 1-3 k.k.

Stosownie do treści art. 93b § 3 k.k. środek zabezpieczający i sposób jego wykonywania powinien być odpowiedni do stopnia społecznej szkodliwości czynu zabronionego, który sprawca może popełnić, oraz prawdopodobieństwa jego popełnienia, a także uwzględniać potrzeby i postępy w terapii lub terapii uzależnień. Biorąc zaś pod uwagę przepisy art. 93b § 1 k.k., sąd winien monitorować postępy terapii sprawcy, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez niego czynu zabronionego.

Pogląd o wyłączności stosowania przy orzekaniu w postępowaniu jurysdykcyjnym, a nie na etapie postępowania wykonawczego, środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym, prezentowany jest także w piśmiennictwie oraz orzecznictwie Sądu Najwyższego. Szczegółowe przywołanie poglądów przedstawicieli doktryny nastąpiło w uzasadnieniu postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 2021 r., IV KK 227/21, do którego treści należy w tym miejscu odesłać, w pełni akceptując zajęte w nim stanowisko (OSNK 2021, z. 10, poz. 38).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego zostało wypracowane jednolite stanowisko co do tego, że „(...) orzeczenie środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym następuje wyłącznie przy wyrokowaniu, natomiast o pozostałych środkach zabezpieczających tj. wymienionych w art. 93a § 1 pkt 1-3 k.k. sąd może orzec również na etapie postępowania wykonawczego” (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia: 14 maja 2021 r., III KK 104/21; 27 kwietnia 2022 r., V KK 122/22; 19 października 2023 r., IV KK 466/22; 24 października 2023 r., IV KK 210/23).

Warto wskazać, że we wspomnianym już postanowieniu z dnia 11 czerwca 2021 r., IV KK 227/21, Sąd Najwyższy stwierdził, iż: „Zmiana środka zabezpieczającego w toku postępowania wykonawczego może dotyczyć wyłącznie środków zabezpieczających określonych w art. 93a § 1 pkt 1-3 k.k. Natomiast w postępowaniu tym nie jest możliwe orzeczenie środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym (art. 93a § 1 pkt 4 k.k.), jeżeli nie był on uprzednio orzeczony w postępowaniu jurysdykcyjnym (arg. z art. 199a § 1 k.k.w. w zw. z art. 93d § 6 k.k. w zw. z art. 93a § 1 pkt 1-3 k.k.)”.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy wskazać należy zatem, że orzekając w dniu 14 września 2022 r. w sprawie o sygn. akt II Ko 1166/21 wobec M. M. środek zabezpieczający w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym Sąd Rejonowy w Szamotułach uczynił to bez podstawy prawnej, wydając orzeczenie o internacji podejrzanego dopiero na etapie postępowania wykonawczego, do czego nie był uprawniony w myśl obowiązujących przepisów prawa karnego materialnego i wykonawczego. Uchybienie, którego dopuścił się Sąd było rażące i miało istotny wpływ na treść wydanego postanowienia. Doszło bowiem do nieuzasadnionego przepisami prawa orzeczenia wobec M. M. pobytu w szpitalu psychiatrycznym.

Z tych powodów uznając oczywistą trafność wniesionej kasacji oraz jej wniosków, Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Szamotułach. Sąd ten ponownie rozpoznając sprawę uwzględnił zapatrywania prawne wyrażone przez Sąd Najwyższy. W toku postępowania uzyskał opinie biegłych lekarzy psychiatrów oraz psychologa o aktualnym stanie zdrowia oraz postępach leczenia M. M. rozważył, w zależności od sytuacji procesowej, możliwe do zastosowania w kontekście wszystkich dotychczasowych okoliczności sprawy środki zabezpieczające.

Na koniec, dzieląc w całości stanowisko Sądu Najwyższego przedstawione w uzasadnieniu postanowienia z dnia 24 października 2023 r., IV KK 210/23, w którym dostrzeżono potencjalną dysfunkcyjność obowiązującego rozwiązania, np. w sytuacji, kiedy podejrzany nie realizuje obowiązku poddania się

orzeczonej terapii i leczeniu w warunkach ambulatoryjnych, a jego stan zdrowia psychicznego w toku postępowania wykonawczego ulega pogorszeniu, stwarzając ryzyko popełnienia przez tego sprawcę czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości (tak jak w tej sprawie), należy – w ślad za tym Sądem – zauważyć, że *de lege lata* prawidłowość wykonywania środka zabezpieczającego pozostaje pod ochroną unormowania określonego w art. 244b § 1 k.k. i w ramach postępowania o ten czyn zabroniony możliwe jest orzekanie środka zabezpieczającego, o którym mowa w art. 93a § 1 pkt 4 k.k., w przypadku stwierdzenia materialno-prawnych przesłanek do jego zastosowania.

Z tych powodów postanowiono jak na wstępie.

[PGW]

[ms]